

# نظریاتی در باره طبقه بندی دهگانه\*

ترجمه هوشنگ اعلم

## ۱- اصول کلی

۱:۱- «طبقه بندی اعشاری» (یا دهدهی) یکی از انحاء و اشکال دسته بندی منظم و اصولی (سیستماتیک) اسناد و مدارك است.

نام آن مأخوذ از اعداد و تقسیمات دهدهی است که برای تعیین طبقات اصلی و فرعی اسناد و کتابها به کار میرود.

۲:۱- در طبقه بندی اعشاری برای تعیین و تشخیص اجزاء مختلف طبقه بندی اندیسه‌های عددی استعمال میشود که ممکن است در بعضی موارد با نشانه‌های کمکی ریاضی یا گرامری همراه باشند.

۳:۱- اندیسه‌های عددی مزبور عدد صحیح محسوب نمیشوند بلکه اعداد اعشاری به شمار میروند، چنانکه گوئی پس از / (صفر، ممیز) واقع باشند. لذا میتوان هر اندیس را همیشه به حداکثر ده اندیس کوچکتر از خود بخش کرد، مثلاً ۱ (./) شامل تقسیمات فرعی ۱۱ (./) ۱۲ (./) تا ۱۹ (./) میگردد. مثال دیگر:

۱۰۰ (./) شامل ۱۰۱ (./) ۱۰۲ (./) تا ۱۰۹ (./) است، و قس علیهذا. در عمل (./) یعنی صفر را حذف میکنند. بنابراین باید اندیسه‌ها را با توجه به ارقام دست چپ (ونه ارقام دست راست) مرتب نمود.

مثال:

۱۰-۱۰۲-۱۰۳۵-۱۱۲۴-۱۲-۱۵۷۶۸-۱۶۵-۲۹-۳۱۳-۴۹۸-۶۱

۴:۱- طبقه بندی اعشاری را میتوان هم در مورد مجموعه‌ای از اسناد و مدارك

---

\*- متن گزارش مجمعی است که درباره طبقه بندی دهگانه در سال ۱۹۶۰ (ظ) در پاریس تشکیل گردید. ترجمه آن را سوعی که آقای اعلم کتابدار کتابخانه ملی (تهران) بود از او خواستار شدم و به لطف تمام آن را تهیه کرد متأسفانه متن اصلی فرانسه این گزارش مفقود شده است و تاریخ دقیق و نام اصلی آن مجمع در دست نیست (ا.ا.).

اختصاص و هم در مورد مجموعه معلومات و معارف انسانی به کار برد .  
 ۵:۱- برای طبقه بندیهای اختصاصی روشهای بسیاری وجود دارد که مبنی بر تقسیم اعشاری میباشد . بندهای ( پارگرافهای ) جزوه حاضر به طور اعشاری شماره گذاری شده اند . چنانکه دیده میشود لازم نیست که همه تقسیمات فرعی دهگانه هراندیس به کار رود .

از جمله طبقه بندیهای اختصاصی اعشاری طبقه بندی های زیر را میتوان در اینجا ذکر کرد .

- طبقه بندی اعشاری «انستیتیوی ملی آمار و بررسیهای اقتصادی»

- طرح طبقه بندی اسناد و مدارك

- سیستم آمارین المللی بیماریها و جراحات و علل مرگ که سازمان جهانی بهداشت در ۱۹۴۸ اتخاذ کرده است .

۶:۱- در هر یک از طبقه بندی های مزبور هراندیس را همیشه میتوان به حداکثر ده قسمت فرعی تقسیم کرد .

بالنتیجه هر گاه که مفهوم و موضوع جدیدی به طرح اصلی طبقه بندی اضافه شود جای منطقی موضوع جدید را همیشه میتوان در یکی از مراتب اعشار معین نمود .

۷:۱- این قابلیت تقسیم دهمی یگانه وجه مشترك طبقه بندیهای اختصاصی میباشد . ولی در دو طبقه بندی اختصاصی درباره موضوعهای مختلف ممکن است که مفاهیم کاملاً متفاوتی را تحت اندیسهای مشابهی طبقه بندی کرد . این اختلاف در مواردی نیز که دو سیستم اعشاری اختصاصی را برای طبقه بندی مجموعه واحدی از مفاهیم و موضوعات اختصاصی استعمال کنند غالباً پیش میآید .

یک طبقه بندی اعشاری اختصاصی جنبه شخصی و انفرادی دارد، زیرا در چنین طبقه بندیهای اهمیت مفاهیم و موضوعات فی حد ذاته ملحوظ نمیگردد . در اینگونه طبقه بندیها فقط موضوعاتی را که مستقیماً جالب توجه و مورد علاقه باشد به حداکثر بسط میدهند و موضوعات دیگر را در مرتبه دوم از اهمیت قرار میدهند یا اینکه کاملاً از آنها غفلت میورزند .

بنابراین اینچنین طبقه بندیها فقط برای کارشناسانی که به مسأله‌ای از مسائل یا مجموعه‌ای از مسائل و موضوعات تخصصی میپردازند قابل استفاده میباشد .

۱: ۸- ولی اصلی طبقه بندی اعشاری را میتوان در مورد مجموع معارف و معلومات انسانی در هر زمینه‌ای نیز به کار بست و همچنین طبقه بندی محتویات کتابخانه‌های عمومی را بر آن اصل مبتنی نمود .

۱: ۸، ۱- در کشور فرانسه نخستین بار در ۱۵۸۳ «صلیب من» دست به اینکار زد . در ۱۷۹۰ کتابخانه شهر گلاسکو اینکار را از سر گرفت . در ۱۸۵۲ کتابدار آمریکائی به نام ناثنیل ب شرتلف دنباله کار را گرفت و در ۱۸۵۶ در شهر بوستون رساله‌ای به عنوان «سیستم اعشاری برای ترتیب و تنظیم و اداره کتابخانه‌ها» انتشار داد . ولی به موجب این سه سیستم اخیرالذکر می بایست کتابخانه‌ها را به صورت اطاقهائی درآورد که هر یک ده ردیف ده طبقه‌ای (به شماره ۱ تا ۱۰) داشته باشند . در این سیستمها توجهی به تقسیم بندی اعشاری خود کتابها نشده بود .

۱: ۲۶۸- ریاضیدان مجارستانی تورکاس فن بولیائی در ۱۸۳۳ و دانشمند فرانسوی آمپر در ۱۸۳۴ اصل اعشار را برای طبقه بندی فلسفی علوم به کار بردند .  
 ۱: ۹- طبقه بندی و شماره گذاری اعشاری خود کتابها صرف نظر از محل آنها در طبقات مخازن کتاب به وسیله دو طبقه بندی بزرگ که هر دو مبتنی بر اساس واحدی بود صورت گرفت، یعنی «طبقه بندی اعشاری دیوئی» و «طبقه بندی اعشاری جهانی» .

## ۲. طبقه بندی دیوئی

۲: ۱- ملویل لوئیس کاسوث (Melville Louis Kossuth) معروف به ملویل دیوئی (Dewey) در ۱۸۵۱ در نیویورک متولد شد و در ۱۹۳۱ در ایالت فلوریدا وفات یافت . هنگامی که هنوز در کالج آمهرست (Amherst) (در ایالت ماساچوستس) به تحصیل اشتغال داشت در ۱۸۲۳ به معاونت ریاست کتابخانه آن کالج منصوب گردید . سال

بعد شالوده‌ی طبقه‌بندی اعشاری خود را ریخت. از آن پس، اوقات و کوشش خود را کاملاً مصروف علم کتابداری نمود. مراحل زندگی دیوئی را میتوان به صورت زیر خلاصه کرد:

۱۸۷۴-۱۸۷۶: کتابدار کالج آمهرست.

۱۸۷۶-۱۸۸۳: سکونت در شهر بوستون. در ۱۸۷۶ سازمانهای مذکور در زیر را بنیان گذاشت:

- انجمن آمریکائی کتابخانه‌ها (ALA)

- «مجله کتابخانه و کتاب» (Library Journal)

- انجمن اصلاح املاء

- اداره روش‌متری آمریکا

۱۸۸۳-۱۸۸۸: کتابدار کالج کلومبیا، نیویورک. در ۱۸۸۷، «مدرسه

کتابداری ایالت نیویورک» (New York State Library School) را تأسیس کرد.

۱۸۸۹-۱۹۰۵: کتابدار کتابخانه ایالت نیویورک؛ دیرهیأت امنای دانشگاه.

تأسیس باشگاه لیک پلسید (Lake Placid Club).

۱۹۰۶-۱۹۲۷: ریاست باشگاه لیک پلسید. تأسیس «بنیاد فرهنگی باشگاه

لیک پلسید» (Lake Placid Club Education Foundation) در ۱۹۲۲.

۱۹۲۷: تأسیس باشگاه «لیک پلسید جنوب» در ایالت فلوریدا.

دیوئی مردی بسیار فعال بود و تا پایان عمر از فعالیت و کوشش در راه تبلیغ سیستم و عقاید خود باز نایستاد.

۲:۲- دیوئی از تقسیم معارف و معلومات بشری طبق نظریه ویلیام توری هریس

(William Torrey Harris) الهام گرفت که طبقه‌بندی خود را برطرحی معکوس طرح

بیکن (Bacon) استوار نموده بود. دیوئی یکی از ارقام مبینه (از ۱ تا ۹) را به هر یک

از نه طبقه عمده معارف انسانی اطلاق کرده و صفر (۰) را که در صدر گذاشته میشود

برای کلیات و آثار عمومی که نمیتوان در طبقه‌ای از طبقات دیگر جای داد، مقرر داشته است.

ولی، برخلاف هرلیس که برای اعداد سبین طبقات موضوعه خود، قابلیت تقسیم متغیری قائل شده بود، دیوئی اندیسه‌ها (یعنی علائم عددی مشخصه) طبقات خود را به صورت اعداد ده‌دهی منظور داشت و آنها را بالسویه به ۱۰ بخش تقسیم کرد و سپس هریک از اعشار مزبور را به ۱۰ عشر دیگر بخش کرد. بدینسان دیوئی به ۱۰۰۰ تقسیم فرعی به شرح زیر رسید:

دیوئی	هرلیس			یکن	
	عدد	علائم عددی مشخصه (اندیس)	موضوع طبقات	اصلی	معکوس
	۱	۱	علم		
۱۹۹-۱۰۰	۴	۵-۲	فلسفه	فلسفه	تاریخ
۲۹۹-۲۰۰	۱۱	۱۶-۶	دین		
۳۹۹-۳۰۰	۱۵	۳۱-۱۷	علوم اجتماعی و سیاسی		
۴۹۹-۴۰۰	۳	۳۴-۳۲	زبان‌شناسی (فیلوژی)		
۵۹۹-۵۰۰	۱۷	۵۱-۳۵ (+۱)	علوم		
۶۹۹-۶۰۰	۱۲	۶۳-۵۲	فنون		
۷۹۹-۷۰۰	۲	۶۵-۶۴	هنرهای زیبا	شعر	شعر
۸۹۹-۸۰۰	۱۳	۷۸-۶۶	ادبیات		
۹۹۹-۹۰۰	۱۹	۹۷-۷۹	تاریخ و جغرافیا	تاریخ	فلسفه
۰-۰۰۰	۳	۱۰۰-۹۸	متفرقه (دیوئی: کلیات)		

۲:۳- یکی از خصوصیت‌های طبقه‌بندی و شماره‌گذاری دیوئی این بود که طبقات ۴۰۰ (زبان‌شناسی) و ۸۰۰ (ادبیات) به‌طور قرینه تقسیم شده بودند، به‌استثنای اندیسه‌های ۴۱۰ و ۸۱۰. از طرف دیگر، در جغرافیا، اندیسه‌های ۹۱۳ تا ۹۱۹ مانند اندیسه‌های ۹۳۰ تا ۹۹۰ تاریخ طبقه‌بندی شده بود. بدینترتیب اندیس ۴۴۰ برای

زبان‌شناسی فرانسه ، ۸۴۰ برای ادبیات فرانسه و ۹۴۴ برای تاریخ فرانسه به دست می‌آید. دیوئی این توازی و تقارن را که کمک بزرگی به حافظه میکند ، در زمینه های دیگر نیز اعمال نمود.

۲:۴- موفقیت این طریقه، دیوئی را بر آن داشت که طبق همان روش تقسیمات فرعی را به ماورای رقم سوم اعشار نیز بسط دهد .

۲:۴،۱- دیوئی برای تشخیص و تعیین مفاهیم و مواضع جغرافیائی نیز طریقه توازی و تقارن را به کار برد . قبلاً تقارن اندیسه‌های ۴۴۰ و ۸۴۰ و ۹۴۴ را ذکر کردیم . برای دائرةالمعارفهای فرانسه نیز اندیس ۰۳۴ و برای جرائد فرانسه اندیس ۰۷۴ معین شده است . ضمناً برای جغرافیای فرانسه ۰۹۱۴ مقرر گردیده ، و قس علیهذا . رقم ۴ همیشه دلالت بر فرانسه ندارد ، ولی فرانسه همیشه به وسیله ۴ نشان داده می‌شود .

۲:۴،۲- در دنبال بعضی اندیسه‌ها که مدلول آنها در جداول مربوطه معین شده است ممکن است که اندیس دیگری مستقیماً بیاید . مثال :

از توالی ۰۱۶ ( کتابشناسی اختصاصی ) و ۸۲۳ ( رمانهای انگلیسی ) شماره ۱۶/۸۲۳ حاصل میشود که مدلول آن « کتابشناسی رمانهای انگلیسی » میباشد . مثال دیگر : کتابشناسی ( ۰۱۶ ) ، گیاهان و گل‌های ( ۵۸۱ ) بخش آلبانی در ایالت نیویورک ( ۹۷۴/۷۴۲ ) به شماره ۷۴۲ ۹۷۴ ۱۶/۵۸۱ مشخص خواهد شد .

۲:۴،۳- به علت طول اندیسهائی که بدین ترتیب حاصل میشود، پس از رقم سوم دست چپ یک سمیز و پس از رقم ششم و نهم و دوازدهم و غیره یک فاصله می‌گذارند .

بالتیجه ، هنگامی که بدین ترتیب اندیسی را به اندیس دیگر می‌افزایند ، همواره محل نقطه‌ها و فاصله‌های لازمه رعایت نمیشود ، و فقط ترتیب ارقام مرکب هر اندیس ملحوظ میگردد . مثال : چون اندیسی ۰۲۵/۴۶ ( طبقه بندی اختصاصی )

ه رقم دارد ، بنا براین « طبقه بندی گیاهان و گل‌های بخش آلبانی » را به صورت  
 ۴۲ ۷۴۷ ۸۱۹ ۲۵/۴۶۵ مینویسند . این خود باعث اشتباه و اشکال میشود .

۲: ۴، ۴- از طرف دیگر ، برای بیان مفاهیم کلی دیگر بجز مفاهیم کلی جغرافیائی ،  
 دیوئی به تبع و تأثیر تغییراتی که در « طبقه بندی اعشاری جهانی » وارد شده بود ،  
 موضوع « تقسیمات بر حسب شکل » را ابداع کرد که با . ( صفر ) شروع میشود و  
 باید پس از اندیسه‌های معمولی بیاید . مثلاً :

۱ . = فلسفه ، نظریه

۲ . = فلسفه ، کتابها و رسالات

۳ . = فلسفه ، واژه‌نامه‌ها و دائرةالمعارفها

۹ . = فلسفه ، تاریخ و جغرافیا

هریک از این اندیسه‌ها البته قابل تقسیم به اعشار خود میباشد . مثلاً ۹ .  
 علی‌الخصوص شامل تقسیمات ۹۳ . تا ۹۹ . میباشد که به نوبه خود قابل تقسیم  
 به اعشارند ، مانند ۹۳ . تا ۹۹۹ .

۲: ۴، ۵- سپس ، از روی همان اصول ، تقسیمات فرعی « بر حسب از لحاظ »  
 ابداع شد که با دو صفر ( . . ) شروع میشود . مثلاً :

۱ . . = از لحاظ نظری

۲ . . = از لحاظ عملی

۳ . . = از لحاظ اقتصادی ، و غیره .

۲: ۴، ۶- عاقبت « تقسیمات فرعی مشترک متفرقه » به وجود آمد که با سه صفر ( . . . )  
 شروع میشود . مثلاً :

۱ . . . = رابطه و نسبت (Relation)

۲ . . . = منابع و مأخذ و اسناد

۳ . . . = اداره

۴. . . = زبانی که فلان کتاب به آن زبان نوشته شده است (اینرا باید به صورت . . . تقسیم کرد).

۲: ۴، ۷- این دونوع تقسیم فرعی اخیرالذکر در چاپهای آخر (چاپ پانزدهم و شانزدهم) جدول دیوئی به کار نرفته است. در چاپهای مزبور، توضیح زیر داده شده است که:

«به طور کلی، فقط یک صفر (.) برای تبیین و تعیین تقسیم از لحاظ «شکل»، مثلاً ۰.۳، کافی است»، و نه ۰.۳/۰.۰۰ و نه ۰.۰۱/۰.۰۷ ولی گاهی دویا سه صفر لازم میشود و «آن هنگامی است که صفر مفهوم خاصی پیدا کرده باشد. مثلاً: ۰.۵/۰.۹۴۲ یعنی انگلستان در عهد تودرها؛ ۰.۰۰۵/۰.۹۴۲ یعنی بررسی تاریخ انگلستان؛ ۰.۰۴/۰.۳۵۲ یعنی حکومت محلی در اروپا؛ ۰.۰۰۴/۰.۳۵۲ یعنی انتخابات محلی. ۰.۰۰۰/۰.۳۵۲ یعنی تحقیقات و رسالات درباره دولتها و حکومتهای محلی.

این موضوع یکی دیگر از علل عمومی اشتباه در طبقه بندی دیوئی میباشد.

۲: ۴، ۸- دیوئی، از چاپ دوم طبقه بندی خود به بعد، علاوه بر نقطه ای که پس از رقم سوم گذاشته میشود (/ در ترجمه فارسی) یعنی نقطه ای که رل ممیز اعشاری ما را بازی میکند، علامت - («تیره») را به عنوان علامت اختصاری برای نوشتن «اندیسهای ۰.۷۲ تا ۰.۷۸» برگزیده بود، یعنی چنین سینویسد: ۰.۷۲-۰.۷۸.

اینها خصوصیات عمده سیستمی بود که تا کنون «طبقه بندی دیوئی» (به اختصار D.D.C) نامیده میشود.

۲: ۵- طبقه بندی اعشاری دیوئی اکنون در ۹۸٪ کتابخانه های عمومی ایالات متحده آمریکا، و در ۸۹٪ کتابخانه های دانشکده ها و دانشگاههای آن کشور به کار میرود. از این گذشته، بیش از ۱۵۰۰ کتابخانه دسراسر جهان نیز این طبقه بندی را به کار میبرند. در برگه های کتابخانه کنگره آمریکا در واشنگتن علاوه بر اندیس مخصوص آن کتابخانه همیشه اندیس D.D.C نیز ذکر میشود.

در فرانسه، این سیستم مخصوصاً در کتابخانه ها و قرائتخانه های مجلات و



و همچنین در مراکز اطلاعات و کتابخانه‌های سفارتخانه آمریکا و انگلستان معمول است .

۲:۶- در حال حاضر ، هیأت تحریریه طبقه‌بندی دیوئی وابسته به کتابخانه کنگره آمریکا (در واشنگتن) میباشد که با همکاری «بنیاد فرهنگی باشگاه لیک پلسید» و «انجمن کتابخانه‌های آمریکا» درباره نحوه توسعه طبقه‌بندی و همچنین اصلاحات و تغییرات لازمه تصمیم میگیرد و چاپهای بعدی کتاب دیوئی را آماده میسازد .

نسخ چاپهای کتاب دیوئی به توسط «بنیاد فرهنگی باشگاه لیک پلسید» توزیع و فروخته میشود، زیرا دیوئی جمله حقوق خود را درباره سیستم خود به آن بنیاد واگذار کرده است .

### ۲:۷- مثالهایی که قبلاً ذکر کردیم نشان میدهد همینکه بخواهیم تقسیم فرعی

انديسهارا کمی ادامه بدهیم ، چه مشکلات و ابهاماتی حاصل میشود .  
عیب دیگر طبقه‌بندی دیوئی اینست که شماره گذاری در یک خط و به صورت افقی به عمل میآید و لذا فقط امکان یک نوع تقسیم فرعی وجود دارد ، یعنی تطویل صف ارقام که عقلاً نهایی ندارد . این قضیه سبب صعوبت قرائت میگردد و تقسیم اندیسهها به قطعات سه رقمی این مشکل را کاملاً حل نمیکند .

دیگر اینکه توازی و تقارن موضوعات متشابه را همواره نمیتوان دقیقاً رعایت کرد، و این اشکال ترتیب و تقارن و نظم سلسله ارقام را برهم نمیزند و گاهی نه تنها کمکی به حافظه نمی‌نماید، بلکه حافظه را شوش میسازد .

دیگر اینکه تقسیم‌بندیهای فرعی که با صفر (۰) شروع میشود ، چنانکه دیدیم ، کار آسان و ساده‌ای نیست و گاهی متأسفانه سبب خلط مفاهیم و موضوعات میگردد .

آخرین و مهمترین اشکال طبقه‌بندی دیوئی اینست که رجوع از موضوعی به موضوع دیگر (یعنی «cross reference» ) که نیازی به بیان فایده و لزوم آن در اینجا نداریم ، میسر نیست . «تقسیم فرعی مشترک‌دال بر نسبت و رابطه» که با اندیس ... نشان

داده میشود ، آنقدر سنگین و غیر عملی بود که استعمال آن متروک گردید .

### ۳ . طبقه‌بندی اعشاری جهانی C.D.U.

۱:۳- ابتکار تطبیق و تکمیل طبقه‌بندی دیوئی به منظور استعمال آن در زمینه‌های جدید و خصوصاً برای شماره گذاری مقالات جراید ، فی الواقع مرهون دو وکیل دادگستری بلژیکی به نامهای پل اوتله (Paul Otlet) (۱۸۶۸-۱۹۴۴) و هانری لافونتن (Henri Lafontaine) (۱۸۵۳-۱۹۴۳) میباشد .

۱:۳-۱- پل اوتله در سال ۱۸۹۲ با همکاری هانری لافونتن «دفتر بین‌المللی کتاب‌شناسی» را (Office Internationale de Bibliographie) در بروکسل تأسیس کرد . در ۱۸۹۵ ترجمه فرانسوی جدول دیوئی را که شامل ۱۰۰۰ تقسیم بود ، منتشر ساخت . ایجاد «فهرست جهانی کتاب‌شناسی» (Répertoire Bibliographique Universel) که مصادف با انعقاد نخستین کنفرانس بین‌المللی کتاب‌شناسی گردید ، این دورفیق را برآن داشت که طبقه‌بندی دیوئی را بسط داده به شکل نوینی درآورند . کتابی که ایشان روش خود را در آن معرفی نمودند به زبان فرانسه به عنوان «فهرست جهانی کتاب‌شناسی» با ۱۰۰۰ تقسیم و ۲۲۰۰۰ موضوع در سال ۱۹۰۵ انتشار یافت .

میان سالهای ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۹ ، اوتله طرحهای گوناگونی برای ایجاد سازمانهای جهانی ، از قبیل کتابخانه ، موزه ، دائرة المعارف ، «جامعه جهانی» (۱۹۱۲) ، «مشروطیت جهانی» (که پیشقدم «جامعه ملل» بود) و امتیاز بین‌المللی برای اختراعات تهیه و تنظیم نمود .

O.I.B. که در سال ۱۸۹۵ «انستیتوی بین‌المللی کتاب‌شناسی» شده بود ، در ۱۹۲۴ به صورت فدراسیون درآمد . از ۱۹۲۷ تا ۱۹۳۳ چاپ دوم فرانسه روشی که از آن پس «طبقه‌بندی اعشاری جهانی» (Classification Décimale Universelle) نامیده شد (با ۴۰۰۰ تقسیم و ۶۶۰۰۰ موضوع) انتشار یافت . در ۱۹۳۱ ، به مناسبت دهمین کنفرانس بین‌المللی کتاب‌شناسی و تنظیم اسناد ، «انستیتوی بین‌المللی

کتاب شناسی» به صورت «انستیتوی بین المللی اسناد و مدارک» (Institut International de Documentation) درآمد. این تغییر نام بر اهمیت روز افزون تهیه و تنظیم اسناد و مدارک (Documentation) در جهان دلالت می نمود.

در ۱۹۳۴، پل اوتله شاهکار خود یعنی «Traité de documentation» را چاپ کرد. در ۱۹۳۷، به مناسبت کنگره جهانی اسناد و مدارک، «انستیتوی بین المللی اسناد و مدارک» به صورت «فدراسیون بین المللی تهیه و تنظیم اسناد و مدارک» (Fédération Internationale de Documentation) درآمد.

در ۱۹۳۹، اوتله به تهیه چاپ سوم فرانسه کامل کتاب خود با ۸۵۰۰۰ تقسیم و ۱۰۰۰۰۰ موضوع مبادرت نمود. ولی نتوانست شاهد انجام کار باشد زیرا مرگ ویرا در میان کار در ربود.

۲:۱-۳- هانری لافونتن با اوتله در زمینه تهیه و تنظیم اسناد همکاری نزدیک نمود. از جمله آثار منتشره او، فهرست الفبائی چاپ دوم فرانسه G.D.U میباشد.

۲:۳- این دو دوست و همکار بلژیکی طبقه بندی معارف و علوم را طبق نظر دیوئی بدون هیچ تغییری پذیرفته از دیوئی امتیاز گرفتند که به نحوی مستقل طرح اصلی وی را بسط دهند.

اوتله و لافونتن احتیاطی را که دیوئی میکرد که فقط اندیسه‌های سه رقمی به کار میبرد، بیهوده، دانسته در همه جا صفر یا صفرهای آخر را حذف کردند و به جای مثلاً ۱۱۰۰، ۱۱، ۱۱، نوشتند.

۳:۳- ولی ابتکار عمده ایشان عبارت از این بود که از جداول دیوئی مفاهیم و مضامین کلی را که قابل اعمال در همه بخشهای طبقه بندی بود جدا کردند، و شکل و قیافه مخصوصی به اندیسه‌های دال بر آن مفاهیم کلی دادند که امکان هر گونه اشتباه و خلطی را در استعمال آنها از میان میبرد.

بدین منظور، ایشان علائم نقطه گذاری و علائم ریاضی به کار برده به موازات «اندیسه‌های اصلی» (Indices principaux)، «تقسیمات تحلیلی» (divisions analytiques)

و «تقسیمات فرعی مشترك» (Subdivisions communes) ابداع نمودند. دیگر اینکه برای حصول امکان «رجوع از موضوعی به موضوع دیگر (Cross reference)، علامت دو نقطه (: ) را اتخاذ کردند، و این موضوع امکانات وسیعی به سیستم ایشان بخشید.

۳:۴- اینک ما متوالیاً به بررسی خصائص سیستم C D.U میپردازیم. ۳:۴، ۱- «اندیس اصلی» به اندیسی میگویند که به مفهوم خاص یا به شیء معینی اختصاص داشته باشد، صرف نظر از مقام آن اندیس در طبقه بندی و تعداد ارقام مرکب آن.

«اندیس اصلی» فقط از ارقام تشکیل مییابد، و علی الاصول پس از هر گروه سه رقمی نقطه ای گذاشته میشود.

مجموع «اندیسهای اصلی» «جدولهای اصلی» (Tables principales) را تشکیل می دهد.

۳:۴، ۲- رابطه (relation)، میان دو اندیس اصلی به وسیله علامت (: ) یعنی دو نقطه بیان میشود. مثلاً ۱۷:۷ یعنی اخلاق و رابطه آن با هنر.

به علاوه، تعویض جای اندیسهای واقع در طرفین (: ) ممکن و میسر است. پس همچنین میتوان نوشت ۱۷:۷، یعنی هنر و روابط آن با اخلاق.

بدین ترتیب میتوان هر سند یا کتابی را تحت هر یک از دو اندیس اصلی مورد نظر طبقه بندی کرد. در عمل، برای آسان کردن تکثیر برگه ها، در نوشتن یک اندیس مرکب دوتائی، اندیس مرکب را با آن اندیسی شروع میکنند که قبل از دیگری در جداول مربوطه یافته میشود، و زیر قسمتی که برای طبقه بندی به کار خواهد رفت، خط میکشند. مثلاً ۱۷:۷ تحت ۱۷، و ۱۷:۷ تحت ۷ طبقه بندی خواهد شد.

۳:۴، ۳- متابعت (Subordination)، دو اندیس اصلی را بدین ترتیب نشان میدهند که یکی از آن دو را درون گروه [ ... ] قرار میدهند و گروه و محتوی آنرا در داخل اندیس دیگر میگذارند.

مثلاً اندیس  $۶۶۹/۱۴ : ۶۲۰/۱۷۴$  یعنی «آزمایش فولاد از طریق انحناء» را میتوان در میان انواع آزمایش به طور کلی جای داد و بدین صورت نوشت:

$۶۲۰/۵$  آزمایش

$۶۶۹/۱۴$  فولاد

$۷۴$  از طریق انحناء

یا  $۷۴ [۶۶۹/۱۴] / ۱ : ۶۲۰$  - به وسیله این اندیس اخیر میتوان انواع آزمایش فولاد را صرف نظر از طریقه و روش معموله طبقه بندی کرد.

**۳: ۴، ۴ - جمع (addition)** - دویا چند اندیس که در جدول مربوطه در دنبال هم

نیامده باشند، به وسیله علامت + (به اضافه) نشان داده میشود. مثال  $۶۶۹ + ۶۶۲$  یعنی صنایع کانی و فلزکاری.

**۳: ۵، ۴ - بسط و توسیع (extansion)** - مفهومی که شامل دویا چند اندیس باشد که

در جدولها در دنبال هم مذکور باشند، به وسیله علامت / (= تا) به عمل میآید که اولین و آخرین اندیس مورد توجه را در یکجا جمع میکند. مثلاً به جای

$۵۹۲ + ۵۹۳$  مینویسند:

$+ ۵۹۴ \dots + ۵۹۹$

$۵۹۲/۵۹۹ =$  جانورشناسی سیستماتیک

در صورتی که اندیسها بیش از سه رقم داشته باشند، برای نمایش بسط و توسیع

پس از علامت / فقط قسمتی از اندیسهای بعدی را تکرار میکنند که در دنبال آخرین نقطه (.) واقع باشند. مثال:

$۶۶۹.۲/۰.۸$  (به جای  $۶۶۹.۰۸ + \dots + ۶۶۹.۰۲$ ) یعنی

فلزهای غیر آهنی.

$۳۴۷.۰۲۱/۰.۲۳$  به جای  $۳۴۷.۰۲۱ + ۳۴۷.۰۴۴۲ + ۳۴۷.۰۸۸۴$

$۰.۲۳/۸۴۷.۰۴۴۲$  یعنی سرقت و جبر و خطا به عنوان عیوب (بمنزله رضای طرفین در عقد قراردادها)

**۳: ۶، ۴ - ترکیب (Synthèse)** - دو اندیس را میتوان، در سواردی که جدول مربوطه

صراحةً پیش بینی کرده باشند، به وسیله علامت آپوستروف (') بیان کرد. با علامت

مزبور میتوان اندیسهای یک طبقه را گردآورد و پس از اندیس اول فقط به ذکر ارقام مشخصه اندیسهای بعدی اکتفا نمود. مثال:

$$۱۷۵'۳۲'۵۴۶ = \text{نیترا ت دوپتاس}$$

مرکب است از:

$$۵۴۶'۳۲ = \text{پتاس}$$

$$۵۴۶'۱۷۵ = \text{نیترا ت}$$

مثال دیگر:

$$۳'۳۲'۲۲۶'۶۸۳'۵۴۶ = \text{زاج پتاسیک دارای تالیوم}$$

مرکب از:

$$۵۴۶'۶۸۳'۳ = \text{تالیوم سه ظرفیتی}$$

$$۵۴۶'۳۲ = \text{پتاسیوم}$$

$$۵۴۶'۲۲۶ = \text{سولفات}$$

۳:۷،۴ - تقسیم تحلیلی (آنالیتیک) - به مفهوم یا خصوصیت کلی تری میگویند

که قابل اطلاق به یک اندیس اصلی معین و به تمام تقسیمات فرعی آن باشد.

یک تقسیم فرعی ممکن است که با علامت 0 (نقطه، صفر) شروع میشود.

مثال:

$$۳۳۶'۲'۵۲۷'۸ - \text{سیستم مالی} - \text{بخشودگی مالیاتی}$$

$$۳۳۶'۲۲۴'۵۲۷'۸ - \text{مالیات بر اشیاء تجملی} - \text{بخشودگی}$$

از مالیات اشیاء تجملی.

تقسیم فرعی ممکن است با علامت - (تیره) نیز شروع میشود. مثال:

$$۶۲۱ \text{ مکانیک عمومی و الکتروتکنیک}$$

$$۶ \text{ سوختهای مشخص ماشینها}$$

$$۶۶۱'۰'۴۳ \text{ موتورهای احتراقی}$$

۶-۴۳'۰'۶۶۱ سوختهایی که در موتورهای احتراقی استعمال میشود.

فهرجت تقسیمات آنالیتیک در جدولهای اصلی بلافاصله پس از اندیس مورد نظر

و پیش از تقسیمات فرعی معمولی (نرمال) آن اندینس، ذکر میشود. در حاشیه، روبروی تقسیمات آنالیتیک، یک خط سیاه عمودی یا یک سلسله لوزی به طور عمودی گذاشته میشود.

۳: ۸، ۴ - تقسیم فرعی مشترك (Subdivision commune) - به مفهوم یا خصوصیتی

بسیار کلی میگویند که قابل اطلاق به یکی از اندیسهای اصلی باشد. تقسیم فرعی مشترك با اندیسی نشان داده میشود که شکل و قیافه مخصوصی داشته باشد.

۳: ۱، ۸، ۴ - زبان سند یا کتاب منظور با اندیس مشخصی که پس از علامت =

واقع است، نشان داده میشود. مثلاً:

۳ = ۱، ۴ یعنی کتاب درباره حقوق بین المللی به زبان انگلیسی.

این سلسله اندیسها که بر طبق جدول اصلی طبقه ۴ (زبانشناسی) و با گذاشتن

علامت = به جای رقم ۴، تعیین میشود، به ندرت و فقط برای تعیین کتابها و آثار خارجی به کار میرود.

ولی ممکن است که اندیسهای مزبور دلالت بر مجموعه (Fonds) خاصی از

کتابخانه کند که کتابهای آن به زبان معینی باشد. پس اگر بنا باشد که اندیسهای

مزبور را قبل از اندیس اصلی گذاشت (البته اینکار همیشه سیرایست)، علامت =

راهم پیش و هم پس از اندیسهای مزبور میگذارند برای اینکه از اندیش اصلی دقیقاً

مشخص و ممتاز شوند. مثال:

۱۸ . ۲۹۷ = ۹۲۷ یعنی مجموعه عربی، قرآن به جای

۲۹۷ . ۱۸ = ۹۲۷

۳: ۲، ۸، ۴ - برای تعیین شکل (Forme) سند یا کتاب (واژه نامه، کتاب دستی،

تاریخ، وغیره)، از اندیسی استفاده میکنند که (مثل سیستم دیوئی) با صفر شروع میشود،

ولی میان پارانتز گذاشته میشود. مثال:

(۰۲) . ۱ . ۶۲۲ یعنی کتاب درباره موضع نگاری (توپوگرافی) معادن

۳: ۳، ۸، ۴ - مکان مربوط به موضوع کتاب با اندیسی نشان داده میشود که با رقمی

بجز صفر آغاز میگردد و در پارانتز گذاشته میشود. مثال:

(۴۹۲) ۵۱ . ۶۲۷ یعنی چاره‌جویی ضد طغیان آب در هلند .

این اندیسه‌ها ، تا جائی که مربوط به تقسیمات (۳) تا (۹) میشود، از اندیسه‌های اصلی ۹۳ تا ۹۹ به دست می‌آید که کاملاً با آنها موازی و متقارن اند . مفاهیم و مضامین جغرافیائی کلی تحت اندیسه‌های (۱) یعنی «مکان به طور کلی» و (۲) یعنی «امکنه جغرافیائی» ذکر میشود .

همچنین میتوان بعضی تقسیمات آنالیتیک خاص و نیز چندین اندیس جغرافیائی را که به وسیله علامت رابطه و نسبت (Relation) به هم مربوط شده باشند ، در داخل پارانتز قرارداد . مثال :

(۴۴:۴۵) ۲۴ . ۳۴۱ یعنی معاهدات فرانسه و ایتالیا

(۴۴-۸۲): (۴۳-۸۱) ۶ . ۳۲۴ . ۳۴۱ یعنی تبعید فرانسویها به آلمان در زمان جنگ برای کار اجباری .

(۴۴۲ . ۴-۸۲) ۳۱ . ۶۶۳ یعنی شراب سیبی که در ناحیه اور (Eure) ساخته میشود .

۳: ۴، ۸، ۴- نژاد منظور در کتاب (از طریق ساده کردن و با وجود اختلافاتی که میان آن دو مفهوم وجود دارد) به وسیله اندیس «تقسیم فرعی مشترك» زبان که در داخل پارانتز گذاشته شود، نشان داده میشود . مثال :

(=۹۵۶) ۱۷ یعنی اخلاق نژاد ژاپنی

(البته این موضوع با (۵۲) ۱۷ یعنی اخلاق در ژاپن فرق دارد .)

تغییر تقسیمات فرعی دال بر نژاد فعلاً تحت مطالعه است تا تقسیمات مزبور انطباق بیشتری با مقتضیات علمی نژادشناسی بیاید .

۳: ۵، ۸، ۴- زمان مربوط به سند و کتاب با اندیسی نشان داده میشود که در داخل

گیومه گذاشته میشود . مثلاً «۱۹۶» یعنی سال ۱۹۶ . تقسیم فرعی این اندیسه‌ها همیشه طبق طریقه معمولی تعیین زمان صورت میگیرد ، یعنی نخست طولانی‌ترین تقسیم زمانی را ذکر میکنند - مثلاً سال ، روز ، ساعت ، و غیره . مثال :



«۳۰۰۲۰۰۲۱۰۲۰۰۲۲۰۰۲۳۰۰۱۹۶۰» یعنی بیستم فوریه ۱۹۶۰، در ساعت ۲۱ و ۲۰ دقیقه و ۳۰ ثانیه .

بعضی مفاهیم زمانی مخصوص (ماه، هفته، روز، دوره، وغیره) اندیسه‌های خاصی دارند :

۱۴ یعنی قرن پانزدهم

۳۲۱ یعنی بهار

۵۳-۲ هر دو هفته یکبار، دوهفتگی

۳: ۶،۸،۴ - برای تعیین نقطه نظر مخصوص فلان سند یا کتاب، که اهمیت

بسیاری در زمینه علمی و فنی دارد، علائم نسبتاً دشواری اتخاذ کرده‌اند، یعنی عددی که با . . . (نقطه، صفر، صفر) شروع میشود . مثال :

۱۴ . ۴۰ . ۴۵ . ۲۵۰ یعنی استفاده از C.D.U

۱۰۰ . ۱۰۰۰۱۰۰۰۶۶۶ یعنی تحقیقات علمی در صنعت شیشه

چنانکه دیدیم، دیوئی همین طریقه را به همین منظور اتخاذ کرده بود .

۳: ۷،۸،۴ - اوتله و لافونتن با اتخاذ یک هیأت وقیافه مخصوص برای هر یک

از اندیسه‌های «تقسیم فرعی مشترك»، سهولت بزرگی در استعمال اندیسه‌های تقسیم فرعی مشترك به وجود آورده‌اند .

ممکن است که تمام «تقسیمات فرعی مشترك» مجتمعاً در اندیسی بیاید .

مثال :

زناشوئی ۳۴۷۰ ۶۲

درفرانسه (۴۴)

در سده شانزدهم «۱۵»

(۵۹۴ . ۹۷) عرف

(۵۲) بحث کلی

. = ۵ به زبان ایتالیائی

از آنجا اندیس مرکب زیر حاصل میشود :

$$۰.۵ = (02) (094.97) (10) «۱۵» (44) . 62 . 347$$

یعنی بحث کلی به زبان ایتالیائی درباره زناشوئی در قانون عرفی فرانسه در قرن شانزدهم .

محل « تقسیمات فرعی مشترك » در یک اندیس لایتغیر نیست و میتوان آنرا بدون امکان اشتباه برحسب احتیاجات خود تغییر داد ، چونکه هر یک از تقسیمات فرعی به علت وجود علائم مشخصه خود ، مفهوم انفرادی خود را همواره حفظ میکند . بدینترتیب ، اندیس زیر که نظم معمولی اجزاء آن عبارت است از :

«۱۹۶۷/۱۹۱۲» (۵۲) ۳۵ یعنی اداره و حکومت ژاپن در عهد امپراطور سوتسوهیتو ممکن است به یکی از انحاء زیر نوشته شود :

۳۵ «۱۸۶۷/۱۹۱۲» (۵۲)

«۱۸۶۷/۱۹۱۲» ۳۵ (۵۲)

۳۵ «۱۸۶۷/۱۹۱۲» ۳۱ (۵۲)

«۱۸۶۷/۱۹۱۲» ۳۵ (۵۲)

۳۵ «۱۸۶۷/۱۹۱۲» (۵۲)

خواننده میتواند به آسانی تفاوت‌های جزئی در مفهوم اشکال فوق را درک کند .

۳: ۸،۸،۴ - فهرست تقسیمات فرعی مشترك در جدولهای خاصی مذکور میباشد

که مستقل و جدا از جدولهای اصلی است .

۳: ۵ - چون روش C.D.U. خصوصاً خارج از ایالات متحده آمریکا به کار میرود

چاپهای متعددی به زبانهای گوناگون از آن به عمل آمده است .

۳: ۱،۵ - جدولهای C.D.U. به سه شکل وجود دارد :

- چاپهای کامل به فرانسه و آلمانی و انگلیسی و غیره .

- چاپهای مختصر به زبانهای گوناگون

- چاپهای اختصاصی ، مثلاً جداول مربوط به امور اداری یا برق یا کشاورزی

و غیره .

- ۲،۵:۳ - از روی جداول C.D.U. جدولهای دیگر به ترتیب الفبائی تهیه شده که بعضی از آنها به چاپ رسیده و بعضی دیگر در دست انتشار است .
- ۳،۵:۳ - این جدولها را فقط با اجازه و بانظارت «مجمع بین المللی تدوین اسناد و مدارك» (F.I.D) که مقرآن در شهر لاهه است ، میتوان انتشار داد . منظور از این احتیاط ، حفظ وحدت و هماهنگی شکل و مفهوم اندیسههای موضوعه میباشد .
- ۶:۳ - روش C.D.U. در سراسر جهان و در زمینه های مختلف (از کتابخانه های عمومی گرفته تا مراکز اختصاصی تهیه و تنظیم اسناد) معمول میباشد .
- دفرانسه، این روش در کتابخانه یونسکو ، کتابخانه وزارت صنعت و تجارت، مرکز ملی تحقیقات قضائی ، چند شهرداری و بسیاری از جاهای دیگر به کار میرود .
- ۷:۳ - به علت ترقیات دائمی علم و تحولات معارف بشری، تجدید نظر دائمی در C.D.U. لازم دانسته شده تدابیری برای این منظور پیش بینی شده است .
- ۱،۷:۳ - سیستم C.D.U. به توسط شبکه تشکلی از کارشناسان طبقه بندی و هیأت های تخصصی که جزو «مجمع بین المللی تنظیم اسناد» زیر نظارت فائقه «هیأت مرکزی طبقه بندی» (CCC) ، بسط مییابد و مورد تجدید نظر قرار میگیرد .
- ۲،۷:۳ - هیأت های تخصصی بین المللی از جانب کمیته های محلی یا از کارشناسان مستقل جهانی پیشنهاد هائی دریافت میدارند . در صورت فقدان کمیته های تخصصی ، پیشنهادها مستقیماً به توسط صاحبان آنها یا از طریق سازمان محلی که به C.D.U. سپردارد ، ارسال میشود .
- ۳،۷:۳ - دبیرخانه کل FID تمام پیشنهاد های رسیده را متمرکز میکند و برای CCC و مخبران ذینفع هیأتها میفرستد و از آنها تقاضا مینماید که در ظرف چهار هفته پس از وصول نامه ، نظرات خود را اعلام دارند .
- ۴،۷:۳ - اگر انتقاداتی به عمل آید ، CCC در ظرف ۸ هفته پس از ایصال و وصول اطلاعیه اولیه راه حلی برای انتقادات سییابد . اگر هیچ انتقادی نشود، دبیرخانه اطلاعیه دیگری برای اظهار نظر عموم منتشر میسازد .

۳:۵۷ - اگر در ظرف چهار ماه پس از صدور اطلاعیه عمومی ، هیچ اظهارنظری نرسد ، شش ماه پس از صدور ، مطالب اطلاعیه خود به خود مصوب و معتبر و جزء لاینفک C.D.U. میگردد .

در صورت وجود اختلاف نظر و مباحثه ، تصمیم نهائی با کمیته مرکزی میباشد .

### ۳:۶۷ - نتیجه این تدابیر این است که تبادل نظر وسیعی میان همه اشخاص

ذینفع صورت میگیرد ، و جمله احتیاجات و تدابیر لازمه به عمل میآید تا تمام نظرات و همه مضامین در وقت مناسب بررسی شود .

۳:۷۷ - همیشه سعی میکنند که مطابقت C.D.U. را با طبقه بندی اعشاری دیوئی حفظ نمایند، و حتی الامکان از استعمال اندیسهای که مفهومی متفاوت با مفهوم اندیسهای مربوطه سیستم اعشاری دیوئی داشته باشد ، احتراز مینمایند .

۳:۸ - توضیحاتی که درباره C.D.U. داده شد آشکارا نشان میدهد که عیوب و اشکالاتی که به طبقه بندی دیوئی نسبت میدهند ، در سیستم C.D.U. کاملاً مرتفع شده است .

البته در C.D.U. تطویل اندیسها در همه موارد به کنار گذاشته نشده است ، ولی وجود و استعمال نشانه های خاص قرائت و فهم اندیسها را بسیار آسان میسازد . دیگر اینکه در سیستم C.D.U. سوازاات و تقارن موضوعات مربوط به هم را میتوان دقیقاً و کاملاً رعایت کرد ، چونکه میتوان اندیسهای یکسانی برای «تقسیمات فرعی مشترك» و «تقسیمات تحلیلی» به کاربرد .

دیگر اینکه استعمال تقسیمات فرعی حتی المقدور عملی و آسان است و احتمال خلط و اشتباه میان اندیسهای مختلف وجود ندارد .

رجوع از موضوعی به موضوع دیگر (Cross reference) ، چه به وسیله استعمال علامت «رابطه و نسبت» چه با استفاده از تحرك «تقسیمات فرعی مشترك» ، به دلخواه و برحسب احتیاجات استعمال کنندگان ، در همه موارد میسر میباشد .

## ۴- نتیجه :

- ۴-۱: تجربه ثابت نموده است که استعمال اصل طبقه بندی و تقسیم اعشاری برای تعیین و تبیین مفاهیم و مضامین طبقه بندی های اصولی و منظم فایده بسیار دارد .
- ۴-۲: استعمال علائم و نشانه های صرفاً عددی در بسیاری از موارد رضایت بخش است ، ولی گاهی ناکافی و باعث اشکال می باشد .
- ۴-۳: اضافه و استعمال نشانه هایی که مانند ارقام معمولی قابل فهم برای عموم می باشد ، انعطاف و نرمش بینظیری به سیستم اعشاری داده و امکانات کاربرد آنرا چند برابر ساخته است . **آف کتابخانه مدرسه فیه لیه**
- ۴-۴: طبقه بندی G.D.U با استفاده از همکاران متعدد در سراسر جهان، سیستمی است که به منبسطترین شکل انتشار می یابد، و در همه زمینه ها دائماً مورد تجدیدنظر قرار می گیرد .
- ۴-۵: روش G.D.U عملاً هم برای کتابخانه های عمومی و هم برای مراکز اختصاصی تنظیم اسناد و مدارک قابل استفاده و مناسب می باشد .